

Голові спеціалізованої
вченої ради ДФ 20 051.137
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника,
доктору політичних наук, професору
Климончуку Василю Йосифовичу
(76018, м. Івано-Франківськ,
вул. Шевченка, 57)

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата політичних наук, доцента кафедри міжнародних відносин
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Бойчука Ореста Ігорович

на дисертаційну роботу Супруна Віталія Ростиславовича

**«Політика безпеки та оборони України: зовнішньополітичні стратегії,
інтеграційні ініціативи, еволюція загроз»,**

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05
«Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 052 «Політологія»

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах глобальної нестабільності та посилення міжнародної конкуренції питання національної безпеки та оборони набувають першочергового значення для держав, що опинилися в епіцентрі геополітичних зрушень. Україна, яка з 2014 року стала об'єктом зовнішньої агресії з боку Російської Федерації, а з 2022 року веде повномасштабну війну, змушена переглядати власні підходи до формування та реалізації безпекової політики. У цьому контексті особливої актуальності набуває комплексне дослідження зовнішньополітичних стратегій, інтеграційних ініціатив і динаміки загроз, що впливають на систему національної безпеки.

Зовнішньополітичний вимір політики безпеки України відіграє ключову роль у зміцненні обороноздатності держави, мобілізації міжнародної підтримки, розширенні співпраці з партнерами по НАТО та ЄС, а також у протидії

гібридним викликам і асиметричним загрозам. Поглиблення інтеграції до європейського та євроатлантичного безпекового простору вимагає наукового осмислення стратегічних рішень, що визначають майбутнє країни як незалежного демократичного суб'єкта міжнародних відносин.

У центрі дослідження перебуває також еволюція загроз – від традиційних військових до новітніх форм дестабілізації: кіберзлочинності, інформаційних впливів, енергетичного тиску та терористичних проявів. Це потребує переосмислення концептуального апарату безпеки, а також розробки нових моделей стратегічного реагування. Таким чином, дослідження не лише відповідає вимогам часу, а й закладає наукову основу для модернізації державної безпекової політики.

Актуальність теми також обумовлена потребою у формуванні цілісної аналітичної бази, що дозволить політико-управлінським структурам України ефективно реагувати на зміни міжнародного середовища, забезпечувати стабільність, стійкість і прогнозованість безпекової системи. У цьому контексті науковий аналіз зовнішньополітичних стратегій та інтеграційних ініціатив України є не лише актуальним, а й життєво необхідним для національного виживання та розвитку.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження написане в рамках наукової теми «Центральна та Східна Європа у міжнародних відносинах» (номер державної реєстрації «0114U001590»), яка закріплена за кафедрою міжнародних відносин факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Ступінь обґрунтованості наукових положень та висновків. Наукові положення та висновки, сформульовані в дисертації, мають високий рівень обґрунтованості завдяки цілісному методологічному підходу, що ґрунтується на міждисциплінарній основі. Автор системно поєднав інструменти політичної науки, міжнародних відносин, історії, права та соціології, що дозволило комплексно дослідити складні явища, пов'язані з політикою безпеки та оборони України. Такий підхід забезпечив глибоке розуміння сутності

процесів, що визначають зовнішньополітичні стратегії держави в умовах еволюції загроз.

Використання якісних методів дослідження дало змогу дисертанту розкрити складну динаміку взаємозв'язків між внутрішніми та зовнішніми чинниками, які впливають на формування безпекової політики. Застосування системного підходу дозволило розглядати політику безпеки як цілісну структуру, в якій інтегруються стратегічні рішення, нормативно-правові засади, інституційна взаємодія та міжнародна співпраця. У цьому контексті висновки дисертанта логічно випливають із глибокого аналізу структури безпекового середовища.

Структурно-функціональний підхід, який автор використав у дослідженні, дав змогу виділити ключові елементи політики безпеки та оцінити їхню ефективність у різні періоди. Автор детально проаналізував нормативно-правову базу, процес сек'юритизації загроз, а також механізми співпраці з міжнародними партнерами, що дозволило обґрунтовано вивести висновки щодо динаміки безпекової трансформації України. При цьому положення дисертації мають не лише теоретичну, а й прикладну цінність, адже можуть бути використані у процесі стратегічного планування державної політики.

Особливу вагу мають результати, отримані внаслідок використання історичного методу, зокрема ретроспективного та історико-хронологічного аналізу. Завдяки цьому автор продемонстрував глибоке розуміння етапів розвитку політики безпеки від початку 2000-х років до сучасного періоду. Це дало змогу не лише прослідкувати логіку еволюції стратегічних підходів, але й пов'язати їх з конкретними подіями, рішеннями та загрозами, що формували політику держави.

Важливим для підвищення рівня обґрунтованості стало використання контент-аналізу офіційних документів, стратегій, нормативних актів та публічних заяв. Цей метод дозволив автору виявити ключові ідеї, домінуючі тенденції та зміни в дискурсі безпеки, що у свою чергу сприяло побудові достовірних висновків про характер трансформації політики безпеки України. Застосування кейс-стаді й івент-аналізу дало змогу автору поглибити емпіричну

базу дослідження, проілюструвати теоретичні положення конкретними прикладами та вивести закономірності розвитку.

Загалом, усі наукові положення та висновки в дисертації логічно впливають із поставлених завдань і реалізовані з урахуванням дотримання принципів об'єктивності, історичності, міждисциплінарності та логічності. Інтеграція загальнонаукових і спеціальних методів, чітке структурування матеріалу та обґрунтованість висновків свідчать про високий рівень наукової зрілості дисертаційної роботи та її відповідність вимогам до кваліфікаційних досліджень на здобуття ступеня доктора філософії.

Наукова новизна та достовірність одержаних результатів. Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає у цілісному осмисленні трансформації політики безпеки та оборони України крізь призму її зовнішньополітичного позиціонування в умовах міжнародної нестабільності та гібридної війни. Уперше здійснено комплексне дослідження еволюції цього напрямку за період 2005–2022 рр. із урахуванням процесів європейської та євроатлантичної інтеграції, динаміки співпраці з НАТО та ЄС, а також досвіду відносин із Російською Федерацією. Важливим досягненням є також поглиблений аналіз процесів сек'юритизації загроз у зовнішньополітичному дискурсі України.

Дисертант уточнив і розвинув теоретико-методологічні засади аналізу безпекової політики, адаптувавши ключові поняття до українського контексту. Значна увага приділена регіональному виміру, зокрема концепції регіональних комплексів безпеки та місцю України в європейському суперкомплексі. Також науковій новизні набули кейс-стаді аналізу трьох ключових періодів зовнішньополітичної трансформації (2005–2010, 2010–2014, 2014–2022), що дозволило встановити причинно-наслідкові зв'язки між зовнішніми викликами та внутрішніми стратегічними рішеннями у сфері безпеки.

Достовірність одержаних результатів забезпечується широкою джерельною базою, системним використанням міждисциплінарного підходу, методами порівняльного аналізу, критичного дискурс-аналізу та концептуальної реконструкції. Обґрунтованість висновків підтверджується репрезентативністю

охопленого періоду, актуальністю розглянутих кейсів та відповідністю застосованих методів сучасним вимогам політичної науки й міжнародних студій. Отримані результати мають практичне значення для формування стратегічної безпекової політики України, зокрема у контексті євроінтеграції, протидії агресії та регіональної співпраці.

Практична цінність дисертаційного дослідження полягає в можливості застосування його висновків і пропозицій для вдосконалення політики національної безпеки України в умовах гібридної війни, трансформації системи міжнародних відносин та зростаючого рівня воєнних і невійськових загроз. Запропоновані в дослідженні аналітичні моделі та підходи можуть бути безпосередньо використані у процесі формування стратегічних документів, таких як Стратегія національної безпеки, Стратегія зовнішньополітичної діяльності, Воєнна доктрина України та інші програмні документи у сфері безпеки та оборони.

Результати дослідження мають практичне значення для державних органів влади, передусім Ради національної безпеки і оборони України, Міністерства закордонних справ, Міністерства оборони, а також для дипломатичних установ і профільних парламентських комітетів. Вони можуть бути використані як аналітична база для оцінювання ефективності зовнішньополітичних стратегій у сфері безпеки, а також для розробки рекомендацій щодо удосконалення системи стратегічного планування та міжнародної координації безпекової політики.

Окрему цінність становить можливість використання напрацьованих матеріалів у діяльності аналітичних центрів, неурядових організацій, експертного середовища та міжнародних інституцій, які займаються моніторингом і підтримкою безпекового сектору України. Зокрема, йдеться про формулювання індикаторів оцінки безпекового середовища, розробку сценаріїв реагування на загрози та просування європейських і євроатлантичних стандартів безпеки.

Загальна оцінка змісту роботи. Дисертація є ґрунтовним міждисциплінарним дослідженням політики безпеки та оборони України в період з 2004 по 2022 рік. Автор комплексно підійшов до аналізу ключових

аспектів теми, поєднуючи теоретичні підходи, історичну ретроспективу, нормативно-правову базу та зовнішньополітичні практики. Такий підхід дозволив глибоко осмислити трансформацію національної безпекової політики в умовах глобальної нестабільності та російської агресії.

У першому розділі обґрунтовано методологічні основи дослідження безпеки як складного, багатовимірного та динамічного феномену. Автор запропонував власне трактування поняття «політика безпеки та оборони», що є вагомим внеском у розвиток категоріального апарату політології. Також важливим є застосування сучасної теорії сек'юритизації, яка дозволяє аналізувати конструювання загроз у державному дискурсі.

Суттєвою перевагою роботи є залучення теорій реалізму, геополітики та регіоналізму, що забезпечило теоретичну глибину дослідження. У рамках теорії регіональних комплексів безпеки проаналізовано поступовий перехід України від пострадянського безпекового простору до європейського, з акцентом на сек'юритизацію Російської Федерації. Такий підхід дозволяє адекватно інтерпретувати міжнародно-політичний контекст.

У другому розділі досліджено безпекову політику України за президентства Віктора Ющенка. Автор послідовно висвітлює стратегічні зміни векторів зовнішньої політики держави, переорієнтацію на ЄС і НАТО, а також нормативно-правову підтримку цього курсу. Аналіз доповнено дослідженням участі України в регіональних ініціативах та зусиллями щодо відмежування від пострадянських структур.

Разом із тим дисертант не оминув внутрішньополітичних чинників, які стримували ефективну реалізацію задекларованих намірів. Увага до амбівалентної позиції щодо Росії, спроб нормалізації відносин та брак офіційної сек'юритизації РФ свідчать про глибоке розуміння автором складності цього етапу. Період 2005–2010 років обґрунтовано охарактеризований як "час невикористаних можливостей".

Третій розділ дисертації присвячено аналізу політики безпеки у 2010–2014 роках – періоді, позначеному стратегічною розгубленістю, позаблоковістю та фактичним посиленням залежності від РФ. Автор докладно розглядає

трансформацію зовнішньополітичного курсу, суперечливу позицію щодо співпраці з ЄС і НАТО, а також зростання впливу Москви на оборонну політику України.

Значну увагу приділено співпраці в межах СНД, євразійських структур та зростанню російського тиску. Особливо важливими є висновки автора про згорання стратегічного планування, демонтаж інституцій євроатлантичної інтеграції та недооцінку загроз. Цей період справедливо оцінено як такий, що створив передумови для російської агресії.

У четвертому розділі досліджено безпрецедентну трансформацію безпекової політики України після 2014 року. Висвітлено відмову від позаблоковості, закріплення стратегічного курсу на ЄС і НАТО, сек'юритизацію Росії як джерела загроз. Автор детально аналізує нормативно-правову базу, ключові реформи та інституційну співпрацю з європейськими й євроатлантичними партнерами.

Особливу увагу приділено новим форматам регіональної співпраці – «стратегії малих альянсів», зокрема Люблінському трикутнику, Асоційованому тріо та іншим ініціативам. Автор обґрунтовано зазначає, що попри відчутні досягнення, залишаються бар'єри з боку окремих західних держав, а також структурні обмеження поточних інтеграційних форматів.

Дисертація містить не лише всебічний аналіз етапів формування та трансформації української політики безпеки й оборони, але й вагоме теоретичне узагальнення, що сприяє глибшому розумінню сутності безпеки як політичної категорії в умовах регіональної нестабільності, гібридних викликів та збройної агресії. Автор демонструє вміння аналітично осмислювати складні політичні процеси, інтегруючи емпіричний матеріал із сучасними теоріями міжнародних відносин і безпекових студій.

Варто підкреслити високий рівень джерельної бази, використаної у роботі: автор залучає як українські нормативно-правові акти, аналітичні звіти та політичні документи, так і численні зарубіжні дослідження, матеріали міжнародних організацій, зовнішньополітичних служб ЄС і НАТО. Таке

джерелознавче наповнення підсилює наукову достовірність дослідження та підтверджує глибоку аналітичну роботу, виконану в межах дисертації.

Особливої уваги заслуговує здатність автора поєднувати політичну аналітику з академічною рефлексією, виявляючи не лише механізми ухвалення стратегічних рішень, але й теоретичні засади, які ці рішення підкріплюють. Робота вирізняється логічністю викладу, чіткою структурою, стилістичною грамотністю та науковою переконливістю.

Робота повністю відповідає критеріям, що висуваються до дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня доктора філософії, вирізняється високим науковим рівнем, практичною значущістю та методологічною обґрунтованістю. З огляду на зазначене, дисертація заслуговує на позитивну оцінку, а її автор – на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 «Політологія».

Відсутність порушення академічної доброчесності. Аналіз змісту дисертаційного дослідження засвідчує, що Супрун В. Р. виконав наукову роботу у відповідності до принципів академічної доброчесності та чинних етичних стандартів. Дисертація є результатом самостійної дослідницької діяльності, вирізняється оригінальністю підходів та аргументації, не містить ознак плагіату чи неправомірного використання чужих інтелектуальних напрацювань. Усі запозичені ідеї, цитати та аналітичні положення інших авторів належним чином задокументовані з посиланням на відповідні джерела, що свідчить про дотримання вимог до наукового цитування та оформлення.

Дискусійні положення та зауваження. У цілому позитивно оцінюючи комплексність дисертаційного дослідження, його міждисциплінарну основу та джерельну базу, необхідно виокремити низку положень, які залишаються відкритими до наукової дискусії й можуть слугувати підґрунтям для поглиблення тематики в подальших студіях.

1. У роботі слушно наголошується на законодавчому закріпленні позаблокового статусу України у 2010 р. як одному з центральних зовнішньополітичних рішень періоду президентства В. Януковича. Водночас не досліджено у повній мірі, чому такий принциповий крок не викликав масштабної

політичної чи суспільної дискусії в Україні. Дисертант не порушує питання легітимності та демократичності цього рішення: чи воно мало суспільну підтримку, чи було нав'язане згори як політична воля вузького кола еліт? Також залишається без аналізу питання, чому за формального нейтралітету Україна продовжувала реалізовувати окремі елементи співпраці з НАТО (наприклад, участь у програмі «Партнерство заради миру»).

2. У дисертації стверджується, що відмова від підписання Угоди про асоціацію з ЄС стала точкою радикального зламу у зовнішньополітичному курсі України. Проте фактично не проаналізовано зміст самого переговорного процесу з ЄС: які були головні предмети незгоди, чи були реальні шанси досягти компромісу? В роботі не подано аналізу позицій європейських країн щодо асоціації – що вважається особливо важливим у світлі дискусій щодо нібито ультимативного характеру вимог ЄС (зокрема, у справі Тимошенко). Це питання має суттєве значення для оцінки дипломатичних маневрів України та розуміння меж європейської гнучкості.

3. Автор аргументовано показує, як Україна намагалася балансувати між Росією та ЄС у своїй зовнішній політиці. Водночас у дослідженні не представлено повноцінного аналізу російської зовнішньої політики щодо України в цей період. Залишається неясним, як змінювалися інструменти тиску Кремля, як відбувався вплив через енергетичні механізми (газові угоди), інформаційні ресурси чи двосторонні органи (наприклад, Міждержавну комісію). Цей напрям давав би змогу краще зрозуміти логіку зовнішньополітичних рішень українського керівництва під зовнішнім примусом.

4. Дисертант висвітлює роль нормативних актів та політичних заяв, однак майже не приділяє уваги практичним зовнішньополітичним ініціативам України. Зокрема, не проаналізовано, якою була конкретна діяльність української дипломатії у період 2010–2013 рр.: участь у міжнародних форумах, двосторонні домовленості, позиціонування в ООН, ОБСЄ, СНД. Відсутність цього аспекту створює відчуття нормативно-правового редукаціонізму – наче зовнішня політика зводиться лише до прийнятих законів і концепцій, хоча вона значною мірою реалізується у площині міжнародної комунікації та дипломатії.

5. У дослідженні використано конструктивістський підхід до аналізу зовнішньополітичного дискурсу, проте сам дискурс розглядається доволі узагальнено. Залишається невисвітленим, як змінювалась риторика влади протягом різних етапів правління Януковича – чи були ідеологічні зсуви, які теми переважали (європейська інтеграція, стратегічне партнерство з РФ, нейтралітет тощо). Аналіз зміни наративів у публічних виступах, документах та заявах дозволив би глибше зрозуміти еволюцію позиціонування України.

Загальний висновок. Дисертаційне дослідження Супруна Віталія Ростиславовича є цілісною, завершеною та самостійно виконаною науковою працею, яка відповідає сучасним вимогам до дисертаційних робіт на здобуття ступеня доктора філософії. У межах дослідження автором розкрито важливу й актуальну наукову проблему, що стосується трансформації політики безпеки та оборони України в умовах змін міжнародного безпекового середовища, російської агресії та інтеграційних процесів з ЄС і НАТО.

Наукова новизна роботи полягає у глибокому міждисциплінарному аналізі зовнішньополітичних стратегій України, процесів сек'юритизації, нормативно-правових засад безпеки, а також етапів розвитку оборонної політики у трьох ключових історичних періодах. Отримані результати мають як теоретичне, так і практичне значення, що підтверджує не лише академічну цінність дисертації, а й її прикладну спрямованість.

Тема, зміст, структура та висновки дисертації повністю відповідають вимогам до кваліфікаційних наукових робіт такого рівня. Робота виконана відповідно до **наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року** (зі змінами), а також узгоджується з **Порядком присудження наукового ступеня доктора філософії, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44** (у чинній редакції).

Враховуючи високий рівень теоретичного опрацювання проблематики, належне методологічне підґрунтя, новизну одержаних результатів, аргументованість висновків і практичну цінність дослідження, можна зробити висновок про повну відповідність дисертації встановленим критеріям наукової кваліфікаційної роботи.

На підставі проведеної експертизи дисертації **«Політика безпеки та оборони України: зовнішньополітичні стратегії, інтеграційні ініціативи, еволюція загроз»**, Супрун Віталій Ростиславович заслуговує на присудження наукового ступеня **доктора філософії** зі спеціальності **052 «Політологія»** в межах галузі знань **05 «Соціальні та поведінкові науки»**.

Рецензент:

кандидат політичних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника

Орест БОЙЧУК